

JANNE-TUOMAS SEPPÄNEN, OSSU NOKELAINEN,
STEFAN NYGÅRD JA JARI OJALA

KUULEEKO EDUSKUNTA TIETEENTEKIJÖITÄ?

Viimeisen neljännesvuosisadan aikana eduskunnan valiokunnat kuulivat yli 10 000 kertaa tieteentekijöitä asiantuntijoina. Tutkijoiden osuus kaikista valiokuntien kuulemista henkilöstä on kuitenkin alle kymmenen prosenttia. Lisäksi tieteentekijöiden kuulemiset jakautuivat epätasaisesti valiokuntien, hallituskausien ja kuultujen tieteentekijöiden välillä.

Onko asiantuntijuus kriisissä? Vai elämmekö päinvastoin tieteentekijöiden yhteiskunnallisen vaikutuksen kulta-aikaa? Viimeaikaiset tieteelliset julkaisut ja konferenssien teemat näyttävät tukevan molempia johtopäätöksiä, vaikka edellinen saakin usein enemmän huomiota. Esimerkkeinä aihetta käsittelevästä kansainvälisestä kirjallisuudesta mainittakoon **Tom Nicholsin** *The Death of Expertise* (2017), **Gil Eyalin** *The Crisis of Expertise* (2019) ja **David S. Caudillin** *Expertise in Crisis* (2022).

Nämä kansainväliset huolenaiheet vaikuttavat epäilemättä myös meihin Pohjoismaissa ja Suomessa, vaikka kansainvälisessä vertailussa politiikan, asiantuntijoiden ja kansalaisten välinen vuorovaikutus on toi-

minut suhteellisen hyvin Pohjois-Euroopassa. Onhan korkea luottamus perinteisesti kutsuttu ”pohjoismaiseksi kullaksi”.

Suomessa eduskunnan valiokunnilla on keskeinen rooli lainsäädäntötyössä: eduskunta päättää täysistunnossa asioista, joiden käsittelyn pohjana ovat valiokuntien mietinnöt (Forsten 2005; Helander ym. 2007). Eduskunnan ja sen valiokuntien rooli on joidenkin tutkimusten mukaan vahvistunut EU-aikana (Blom 2018; Isaksson 2016). Työ valiokunnissa tapahtuu suljettujen ovien takana toisin kuin eduskunnan suuren salin keskustelu (Rinne 2010).

Valiokunnissa yksi keskeisimmistä tiedonhankinnan tavoista on asiantuntijoiden kuulemiset – joko paikan päällä tai vain kirjallisten lausuntojen avulla. Esimerkiksi

Petteri Orpon johtamissa hallitusneuvotteluissa oltiin toukokuun loppuun mennessä kuultu noin 80 tieteentekijää.

kansanedustaja **Atte Harjanteen** (vihr.) mukaan suullisia kuulemisia pidetään yleisesti merkittävämpinä kuin kirjallisia lausuntoja, koska suullisten kuulemisten yhteydessä on mahdollisuus keskusteluun ja kuulemiseen liittyy pääsääntöisesti myös kirjallinen lausunto (Harjanne 2023).

Valiokunnissa muotoutuvat myös eduskuntaryhmien kannat käsiteltäviin asioihin. Näin kertoi esimerkiksi vuonna 2013 haastattelussa eduskunnan tuolloinen puhemies **Eero Heinäluoma** (sd.) (HS 28.4.2013). Tämän vuoksi niillä ihmisillä, joita valiokunnissa kuunnellaan, on omalta osaltaan mahdollisuus vaikuttaa lainsäädäntöön. Valiokuntien jäsenten haastattelujen perusteella asiantuntijalausunnoilla on myös todellista merkitystä (Rinne 2010).

KENEN NÄKEMYS PAINAA?

Itä-Suomen yliopiston professori **Anssi Keinänen** totesi valiokuntien työskentelyä selvittävässä tutkimuksessa vuonna 2011, että kuultaviksi kutsutuista asiantuntijoista eniten vaikutusvaltaa valiokunnan kannanmuodostukseen oli asiaa valmistelleiden ministeriöiden edustajilla. Toiseksi eniten valtaa oli riippumattomilla asiantuntijoilla, kuten tutkimuslaitosten ja yliopistojen tutkijoilla. Näiden jälkeen seurasivat muiden ministeriöiden edustajat sekä tahot, jotka edustavat elinkeinoelämää, palkansaajajärjestöjä ja

kansalaisjärjestöjä. Keinänen tutkimus perustui kyselyihin. (Keinänen 2011, 148.)

Viime aikoina etenkin tiedeyhteisössä on herännyt keskustelua kansalaistieteestä, avoimesta tieteestä, teknopopulismista ja tieteellisen asiantuntemuksen väheksymisestä. Julkisessa keskustelussa on esiintynyt myös ajatus itsesäätelevästä kuluttajakansalaisesta, joka liikkuu vapaasti tiedon markkinoilla. On syntynyt uusia, sosiaalisten medioiden vahvistamia jännitteitä tieteellisen tiedon, asiantuntijuuden ja demokratian välille: jos kaikki ovat asiantuntijoita, kukaan ei ole asiantuntija.

Kun asiantuntijuuden kriisiä pohdittiin 2010-luvun alussa Tiedetoimittajain Liiton julkaisussa, syitä tutkitun tiedon heikkoon vaikuttavuuteen etsittiin muun muassa siitä, että eduskunnan valiokuntiin tutkijoita kutsuttiin kuultaviksi ”varsin vähän”. Kiireisillä kansanedustajilla oli taas rajoitetusti aikaa itse perehtyä aihepiirien kannalta olennaiseen tutkimustietoon. Siksi vastuu tutkimustiedon esittämisestä jäi virkamiehille. Julkaisussa haastatellun kansanedustajan **Anna Kontulan** (vas.) mukaan virkamiehillä taas oli liian satunnaiset yhteydet tutkimuskenttään. ”Kuultavina ovat aina samat asiantuntijat, vaikka olisi paljon muitakin tutkijoita, joilla voisi olla uutta tietoa tarjottavanaan”, hän sanoi (*Tiedetoimittaja* 4/2012, 4–5).

Helsingin Sanomissa selvitettiin vuonna 2013 valiokunnissa kuultuja asiantuntijoi-

Elinkeinoelämän ja ammattiliittojen asiantuntijoilla oli vahva asema valiokuntien kuulemisissa.

ta vuosina 1998–2013 (HS 28.4.2013). Silloin esiin nousi, että elinkeinoelämän ja ammattiliittojen asiantuntijoilla oli vahva asema kuulemisissa. Tieteentekijöiden lausuntoihin tämä selvitys ei ottanut kantaa.

Muutama vuosi myöhemmin Anna Kontula ilmaisi *Helsingin Sanomissa* huolensa siitä, että tutkijoita on hankala saada antamaan asiantuntijalausuntoja hallituksen esityksistä. Tuolloinen Jyväskylän yliopiston rehtori ja Suomen yliopistojen rehtorineuvoston Unifin puheenjohtaja **Keijo Hämäläinen** vastasi kritiikkiin korostaen tutkijoiden ajankäytön haasteita (HS 3.6.2021).

Tutkimuksissakin on kritisoitu sitä, että samat tahot ovat toistuvasti valiokuntien kuultavana. Ongelmaan kiinnitti huomiota jo valiokuntalaitoksen kehittämistä selvittävä toimikunta vuonna 1986. Sen raportissa epäiltiin, että hyvinkin pienten eturyhmien edustajia kuullaan valiokunnissa tarpeettoman usein (Liukkonen 2013; Blom 2018; Helander ja Pekonen 2007, 82).

Tieteellisen tiedon merkitys korostui entisestään vuonna 2020 alkaneen koronapandemian aikana, jolloin asiantuntemuk-

sen kiistanalainen ja neuvoteltu luonne tuli kaikille selväksi. Pandemia nosti etualalle kysymyksen siitä, kenen tieto ja asiantuntemus tunnustetaan ja otetaan käyttöön yhteiskunnallisessa päätöksenteossa sekä miten se tehdään.

Valtio-opin professorit **Voitto Helander** ja **Kyösti Pekonen** totesivat kirjasarjassa *Suomen eduskunta 100 vuotta*, että eduskuntatutkijoilla ei ole tarjota järjestelmällistä tutkimustietoa siitä, missä määrin valiokunnat ovat turvautuneet ulkopuoliseen asiantuntemukseen ratkaisujen tueksi (Helander ja Pekonen 2007, 85). Tiedetään silti, että valiokunnissa kuultujen asiantuntijoiden määrä on kasvanut 1960-luvulta alkaen.

Analysoimalla eduskunnan valiokunnissa kuultujen asiantuntijoiden nimiä, titteleitä ja organisaatioita on kuitenkin mahdollista arvioida määrällisesti sitä, kuinka paljon tieteentekijöitä on kuultu lainsäädäntötyössä eri aikoina ja eri valiokunnissa sekä verrata näitä tietoja kaikkiin asiantuntijakuulemisiin. Viimeisen neljännesvuosisadan osalta tämä on mahdollista hyödyntäen eduskunnan julkaisemaa avointa aineistoa.

Eri nimisiä henkilöitä oli kuultavana 24 832.

10 356 TUTKIJAKUULEMISKÄYNTIÄ

Eduskunta on julkaissut avoimesti aineiston valiokuntien kuulemista asiantuntijoista vuosilta 1997–2022. Tässä artikkelissa käytetty aineisto on haettu verkkosivuilta 27.1.2023¹. Olemme käyttäneet aineistoa alkaen pääministeri **Paavo Lipposen** (sd.) toisesta hallituksesta, joka aloitti työskentelynsä 15.4.1999. Eduskunnan julkaisemaa aineistoa on korjattu ja rikastettu tässä artikkelissa käytetyksi dataksi. Tämä perustyö tehtiin Jyväskylän yliopiston Avoimen tiedon keskuksessa².

Tutkijoiden tittelit ja taustaorganisaatiot eivät välttämättä aina löytyneet suoraan aineistosta tai niiden kirjoitusmuodoissa oli vaihtelua. Aineistossa kuulemiset olivat valtiopäiväasioittain eriteltynä. Tämän vuoksi yksi kuuleminen saattoi esiintyä aineistossa monen kertaan, jos se kosketti kuulemispäivänä käsiteltyä useampaa valtiopäiväasiaa. Lisäksi aineistossa on 3 815 riviä kaksoiskappaleena.

Kaikkiaan henkilöityjä kaikkien tahojen kuulemiskäyntejä vuosina 1999–2022 oli 145 919 kappaletta. Eri nimisiä henkilöitä oli kuultavana 24 832, kun jätetään pois edellä

mainitut toistot ja sellaiset kuulemiset, joissa asiantuntijan nimeä ei oltu mainittu.

Aineistosta tunnistettiin 54 akateemista organisaatiota, joihin sisältyy yliopistojen lisäksi esimerkiksi erilaisia yhteenliittymiä, kuten BIOS-tutkimusyksikkö, Helsinki Graduate School of Economics ja Sosnet, joka on sosiaalityön yliopistokoulutuksen yksiköiden muodostama yhteistyöverkosto. Mukana olivat myös valtioneuvoston nimittämät tiedepaneelit, joita ovat Ilmastopaneeli, Luontopaneeli ja Kestävyyspaneeli.

Tunnistimme aineistosta kuulemiset, joissa lausunnon kirjoittajana tai kuultuna oli tieteen tekijä. Ihminen määriteltiin tieteen tekijäksi tittelin perusteella, jos se oli esimerkiksi professori, dosentti tai yliopistonlehtori. Jos titteli ei yksiselitteisesti määrittänyt tieteen tekijyyttä, huomioitiin myös akateeminen organisaatio. Näin meneteltiin, jos titteli oli esimerkiksi tutkija, tohtori tai jonkin tutkintonimikkeen lyhenne.

Akateemista organisaatiota ei silti katsottu yksin riittäväksi tieteen tekijän tunnisteeksi, vaan lisäksi edellytettiin tutkijanrooliin viittaavaa titteliä. Näin pyrittiin rajaamaan pois lausunnot, jotka annettiin hallinnollisessa roolissa. Tämä menettely rajasi pois esimer-

Tieteen tekijöiden asiantuntijakuulemiskäynnit hallituskausittain vuosina 1999–2022

Hallitus	Vuodet	Tieteen- tekijöiden asiantuntija- käynnit valiokunnissa (kpl)	Eri tieteen- tekijöitä valio- kunnissa (hlö)	Tieteen- tekijöiden prosentti- osuus käynneistä (%)	Prosentti- osuus ihmisistä (%)	Pieloun indeksi
Lipponen 2	1999–2003	1 242	310	7	5	0,76
Jäätteenmäki	2003–2003	33	21	5	4	0,94
Vanhanen 1	2003–2007	1 207	324	6	5	0,77
Vanhanen 2	2007–2010	1 049	350	5	5	0,81
Kiviniemi	2010–2011	346	136	5	4	0,85
Katainen	2011–2014	1 120	366	6	6	0,81
Stubb	2014–2015	405	145	6	5	0,85
Sipilä	2015–2019	2 284	526	9	7	0,80
Rinne	2019–2019	164	90	7	6	0,92
Marin	2019–2022	2 506	558	11	8	0,82
Yhteensä	1999–2022	10 356	1 608*	7	6	0,75

* Eri nimisten henkilöiden määrä koko tarkasteluajanjaksolla, ei sarakesumma

Pieloun indeksi mittaa esiintymisten tasapainoa. Se voi saada arvon välillä 0 (ei tasapainoa, sama tekijä kaikissa esiintymisissä) ja 1 (täydellinen tasapaino, jokainen tekijä esiintyy mahdollisimman usein) (Pielou 1966). Taulukossa Pieloun indeksi on laskettu tutkijoiden kuulemiskäynneistä.

¹ Katso: <https://avoindata.eduskunta.fi/#/fi/dataset-search>

² Katso: <https://osc.jyu.fi/fi/blogi/eduskunnan-avoin-data-ja-tieteen-tekijoiden-yhteiskunnallinen-vaikuttavuus>

kiksi sellaiset tiedepanelistien kuulemiset, jotka annettiin vain puheenjohtajan tittelillä, ja osan sellaisten tutkijoiden kuulemisista, jotka työskentelivät ministeriöiden alaisissa tutkimuslaitoksissa. Tutkimuslaitosten tutkimusprofessorien kuulemiset ovat kuitenkin mukana datassa.

Datassa on kaikkiaan 10 356 tutkijakuulemiskäyntiä. Sama ihminen on voinut vuosien aikana olla valiokuntien kuultavana useita – jopa satoja – kertoja. Eri nimisiä henkilöitä joukosta löytyi 1 608.

Kuulemiskäyntien ja henkilöiden lisäksi mitasimme Pieloun indeksillä sitä, miten tasaisesti kuulemiskäynnit jakautuivat eri nimisille henkilöille (Pielou 1966). Pieloun indeksi voi saada arvon välillä 0–1. Nolla olisi tarkoittanut tässä tapauksessa, että sama asiantuntija olisi ollut kuultavana joka kerta. Yksi taas olisi tarkoittanut sitä, että jokainen kuultu asiantuntija olisi esiintynyt yhtä monta kertaa eli esiintymiset olisivat jakautuneet tarkalleen tasan.

Tässä artikkelissa emme ota kantaa siihen, mitä asioita ja miten paljon valiokunnissa on kulloinkin käsitelty. Emme arvioi sitäkään, mikä vaikutus tieteentekijöiden lausunnoilla tai kuulemisella on lopulta ollut lainsäädäntötyöhön.

Luokittelimme datan hallituskausittain. Hallituskausien pituus vaikuttaa siihen, kuinka monia asioita niiden aikana on ehditty käsitellä ja kuinka paljon niihin liittyviä lausuntoja ja kuulemisia on pidetty. Siksi on

perusteltua huomioda vertailuissa vain tieteentekijöiden suhteelliset osuudet kaikista kuulemisista, ei niiden yhteismäärää. Tässä ei myöskään oteta kantaa siihen, mitkä tekijät voisivat selittää havaittuja eroja.

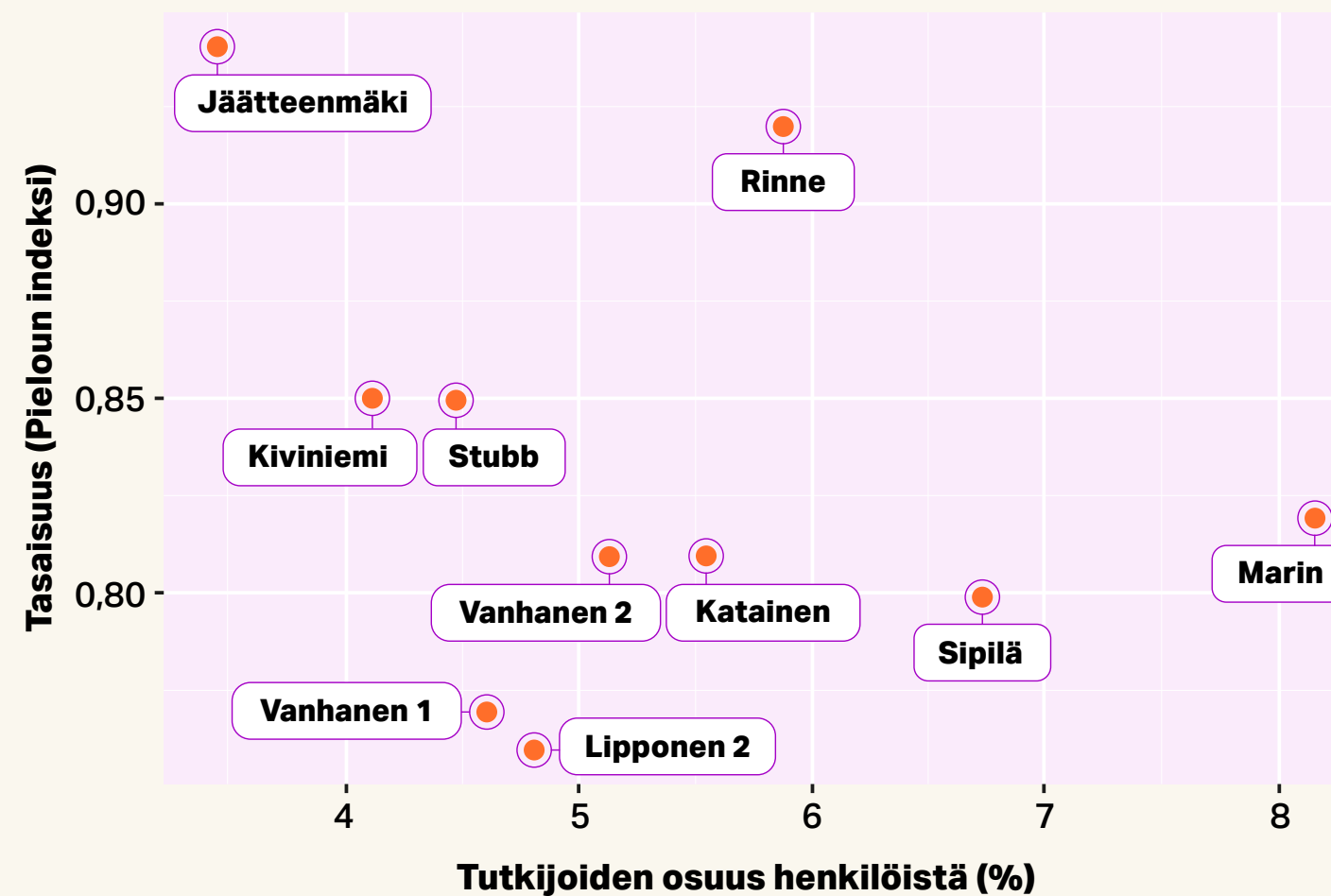
HALLITUSKAUSIEN JA VALIOKUNTIEN VÄLILLÄ ON EROJA

Tieteentekijöiden kuuleminen on kasvanut lievästi, jos **Anneli Jäätteenmäen** (kesk.), **Mari Kiviniemen** (kesk.), **Alexander Stubbin** (kok.) ja **Antti Rinteen** (sd.) lyhyitä hallituskausia ei huomioida. Useimmin tutkijoita kuultiin pääministeri **Sanna Marinin** (sd.) hallituksen aikana. Sen kuluessa tieteentekijöiden kuulemisia oli kaikista kuulemiskäynneistä yli kymmenesosa, ja kuulluista eri henkilöistäkin kahdeksan prosenttia oli tieteentekijöitä.

Mielenkiintoista on myös huomata, että tutkijakuulemiskäyntien jakautuminen eri ihmisille muuttui aiempaa tasaisemmaksi, kun sitä arvioitiin Pieloun indeksillä: monimuotoisuus ja tasapuolisuus kasvoivat, joten yhä useammilla tieteentekijöillä oli mahdollisuus viedä tiedettä päätöksentekijöille.

Valiokunnittain tarkasteltuna ylivoimaisesti eniten tutkijoita on kuultu perustuslaki-valiokunnassa. Sen kuulemiskäynneistä yhteensä lähes puolet oli tutkijoita – kaikista valiokunnissa kuulluista ihmisistä tieteentekijöiden osuus on vain kymmenesosa.

Tutkijoiden osuuden ja tutkijoiden kuulemiskäyntien jakautumisen tasaisuuden suhde Suomen eduskunnan valiokuntien asiantuntijakuulemisissa eri hallituskausilla 1999–2022

Lyhyiden hallituskausien aikana tutkijoita oli tyypillisesti pienempi osa valiokunnissa kuulluista ihmisistä. Toisaalta täysimittaisien hallituskausien aikana tutkijakuulemiset jakautuivat vähemmän tasaisesti kuultujen tutkijoiden kesken, mikä tarkoittaa sitä, että samat tieteentekijät olivat kuultavana useampia kertoja. Anneli Jäätteenmäen, Mari Kiviniemen, Alexander Stubbin ja Antti Rinteen hallituskaudet jäivät lyhyiksi.

Erityisen vähän tutkijoita on kuultu puolustus- ja ulkoasiainvaliokunnissa, mutta suhteellisesti kaikkein vähiten heitä on kuultu liikenne- ja viestintävaliokunnassa.

Perustuslakivaliokunnan Pieloun tasaisuusindeksi on kuitenkin muihin valiokuntiin verrattuna hyvin alhainen. Tämä tarkoittaa sitä, että perustuslakivaliokunnassa tieteentekijöiden kuulemiset jakautuvat muita epätasaisemmin, joten osa kuulluista tieteentekijöistä käy valiokunnassa selkeästi muita useammin.

Perustuslakiin erikoistuneita tieteentekijöitä on toki hyvin rajallinen joukko, mutta kun tasapainoindeksi on muita alhaisempi myös hallinto- ja lakivaliokunnissa, herää huoli tieteellisen kuulemisen keskittymisestä pienelle joukolle näissä hallinnon kokonaisuuden kannalta keskeisissä elimissä.

Tulevaisuusvaliokunnassa tutkijoiden osuus on neljännes sekä käynneistä että kuulluista ihmisistä, ja muissa valiokunnissa osuus on selvästi tätä pienempi. Erityi-

sen vähän tutkijoita on kuultu puolustus- ja ulkoasiainvaliokunnissa, mutta suhteellisesti kaikkein vähiten heitä on kuultu liikenne- ja viestintävaliokunnassa. Siellä tieteentekijöiden kuulemisia oli vain yksi sadasta. Uudessa tiedusteluvalvontavalioikunnassa oli kuultu vain kolmea tieteentekijää.

Valtiovarainvaliokunta järjesti kuulemisia enemmän kuin muut valiokunnat, kun asiaa tarkastellaan koko neljännesvuosisadan jaksolla. Sen kuulemiset edustivat 14 prosenttia kaikista eduskunnan kuulemiskäynneistä. Tieteentekijöiden kuuleminen oli kuitenkin valtiovarainvaliokunnassa suhteellisen vähäistä: vain kolme prosenttia käyntien ja henkilöiden kokonaismäärästä oli tieteentekijöitä.

Sekä talous- että valtiovarainvaliokunnissa tutkijakuulemisten määrä kasvoi kuitenkin

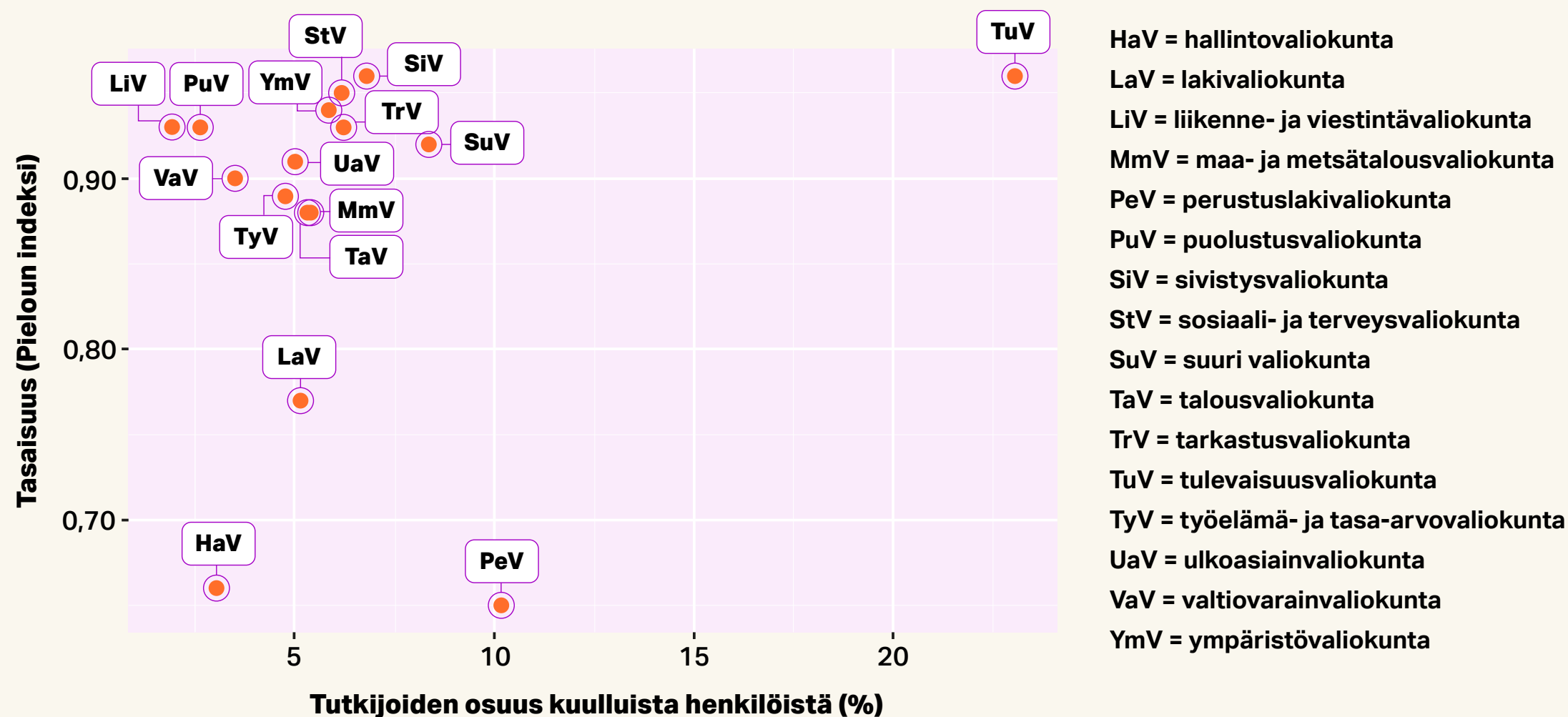
Pieloun indeksi mittaa esiintymisten tasapainoa. Se voi saada arvon välillä 0 (ei tasapainoa, sama tekijä kaikissa esiintymisissä) ja 1 (täydellinen tasapaino, jokainen tekijä esiintyy mahdollisimman usein) (Pielou 1966). Taulukossa Pieloun indeksi on laskettu tutkijoiden kuulemiskäynneistä.

Asiantuntijakuulemiskäynnit valiokunnittain vuosina 1999–2022

Valiokunta	Tutkijoiden asiantuntija- käyntejä (kpl)	Kuultuja tutkijoita (hlö)	Prosentti- osuus käynneistä	Prosentti- osuus henkilöistä	Pieloun indeksi
Hallintovaliokunta	596	135	4	3	0,66
Lakivaliokunta	908	151	10	5	0,77
Liikenne- ja viestintävaliokunta	133	66	1	2	0,93
Maa- ja metsätalousvaliokunta	334	166	3	5	0,88
Perustuslakivaliokunta	4275	172	44	10	0,65
Puolustusvaliokunta	77	39	2	3	0,93
Sivistysvaliokunta	356	228	4	7	0,96
Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta	519	216	4	6	0,95
Suuri valiokunta	114	53	6	8	0,92
Talousvaliokunta	805	252	6	5	0,88
Tarkastusvaliokunta	155	85	6	6	0,93
Tiedusteluvalvontaval.	3	3	3	4	1,00
Tulevaisuusvaliokunta	657	400	25	23	0,96
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta	318	149	4	5	0,89
Ulkoasiainvaliokunta	207	95	3	5	0,91
Valtiovarainvaliokunta	567	226	3	3	0,90
Ympäristövaliokunta	332	188	4	6	0,94
Yhteensä	10 356	1 608*	7	6	0,75

* Eri nimisten henkilöiden määrä koko tarkasteluajanjaksolla, ei sarakesumma

Tutkijoiden osuuden ja tutkijoiden kuulemiskäyntien tasaisuuden suhde eri valiokuntien asiantuntijakuulemisissa vuosina 1999–2022

HaV = hallintovaliokunta
 LaV = lakivaliokunta
 LiV = liikenne- ja viestintävaliokunta
 MmV = maa- ja metsätalousvaliokunta
 PeV = perustuslakivaliokunta
 PuV = puolustusvaliokunta
 SiV = sivistysvaliokunta
 StV = sosiaali- ja terveysvaliokunta
 SuV = suuri valiokunta
 TaV = talousvaliokunta
 TrV = tarkastusvaliokunta
 TuV = tulevaisuusvaliokunta
 TyV = työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
 UaV = ulkoasiainvaliokunta
 VaV = valtiovarainvaliokunta
 YmV = ympäristövaliokunta

Perustuslaki-, laki- ja hallintovaliokunnissa tutkijoiden kuulemiskäynnit jakautuvat eri tutkijoiden kesken vähemmän tasaisesti kuin muissa valiokunnissa. Toisaalta perustuslakivaliokunnassa tutkijoiden osuus kaikista kuulluista henkilöistä on suuri. Tulevaisuusvaliokunta poikkeaa suuresti kaikista muista sekä suuren tutkijoiden osuuden että tutkijakuulemisten tasaisen jakautumisen osalta.

kin selvästi Sanna Marinin hallituskaudella. Verrattuna aiempien hallituskausien keskiarvoon, sekä tutkijakuulemisten osuus että tieteentekijöiden osuus kuulluista henkilöistä kasvoi valtiovarainvaliokunnassa noin kolminkertaiseksi ja talousvaliokunnassa käyntien osalta yli nelinkertaiseksi ja henkilöiden osalta yli kaksinkertaiseksi.

Marinin kaudella lähes kaikissa valiokunnissa tieteentekijöiden suhteellinen osuus kuulemisista kasvoi verrattuna aiempiin hallituksiin. Tosin jo **Juha Sipilän** (kesk.) hallituksen aikana tutkijoita kuultiin merkittävästi enemmän kuin aiemmin. Alhaisen lähtötason vuoksi kasvu on silti määrällisesti pientä, perustuslaki- ja tulevaisuusvaliokunta lukuun ottamatta.

Tieteentekijöiden kuulemisten lakipistettä ei suinkaan ole saavutettu, ja seuraavillakin hallituskausilla on varmasti mahdollisuus kasvattaa tieteentekijöiden kuulemisen määrää ja osuutta.

OIKEUSTIETEILIJÖITÄ KUULLAAN ENITEN

Kaikista tutkijakuulemiskäynneistä valtaosa tapahtui perustuslakivaliokunnassa, missä kuultiin 41 prosenttia kaikista tieteentekijöiden kuulemisista. Seuraavaksi eniten tieteentekijöitä kutsuttiin kuultaviksi laki- ja talousvaliokuntiin, joissa tapahtui lähes kymmenen prosenttia tieteentekijöiden kuulemisista.

Tieteentekijöiden kuulemiskäyntien ja henkilöiden suhteelliset osuudet Sanna Marinin hallituskaudella ja niiden kasvu verrattuna aiempien hallituskausien keskiarvoon

Valiokunta	Prosentti- osuus käynneistä (%)	Prosenttiosuus kuulluista henkilöistä (%)	Kuulemis- käyntien osuuden kasvu (%)	Kuultujen henkilöiden osuuden kasvu (%)
Hallintovaliokunta	5	4	149	153
Lakivaliokunta	18	8	217	137
Liikenne- ja viestintävaliokunta	2	3	255	232
Maa- ja metsätalous- valiokunta	5	6	147	134
Perustuslakivaliokunta	50	15	116	84
Puolustusvaliokunta	2	3	188	186
Sivistysvaliokunta	6	8	153	188
Sosiaali- ja terveysvaliokunta	5	8	175	191
Suuri valiokunta	10	11	182	160
Talousvaliokunta	16	10	442	242
Tarkastusvaliokunta	7	9	122	165
Tiedustelu- valvontavalio- kunta	-	-	-	-
Tulevaisuusvaliokunta	33	32	199	207
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta	6	6	152	146
Ulkoasiainvaliokunta	2	4	64	97
Valtiovarainvaliokunta	6	6	306	270
Ympäristövaliokunta	6	7	163	167

Perustuslakivaliokunta ottaa kantaa useisiin periaatteellisiin lainsäädäntöprosesseihin. Yliopistojen tutkijakunta on yksi keskeinen näissä lausunnoissa käytetty ryhmä (Wiberg 2003).

Perustuslain asiantuntijana toimiminen on monella tapaa haastava tehtävä: valtiosääntöoikeuden dosentti **Liisa Nieminen** totesi lehtihaastattelussa vuonna 2021, että esimerkiksi sote-uudistuksen lähes 2000-sivuisesta lakipaketista oli aikaa lausua vain kaksi viikkoa. Tämäkin on yksi syy siihen, että perustuslakivaliokunnassa lausuntoja antaa vakiintunut ja suhteellisen pieni joukko valtiosääntöasiantuntijoita (HS 3.6.2021).

Yksittäisistä tutkijoista kaikista eniten valiokuntien kuultavina kävivät Suomen eturivin oikeustieteilijät. Viisitoista kaikissa valiokunnissa eniten kuultua tutkijaa ovat oikeustieteilijöitä, ja heidän yhteenlaskettu kuulemisensa muodosti lähes kolmanneksen kaikista tutkijakuulemisista.

Yksittäisistä tutkijoista useimmin on kuultu hallinto-oikeuden professoria **Olli Mäenpää**tä, Suomen ympäristökeskuksen professoria **Mikael Hildéniä**, valtiosääntöoikeuden professoria **Tuomas Ojasta**, yleisen oikeustieteen professoria **Kaarlo Tuoria** ja

valtiosääntöoikeuden professoria **Veli-Pekka Viljasta**. Näiden viiden professorin kuulemisien kokonaismäärät ovat massiivisia, ja ero seuraaviin on moninkertainen. Heidän kuulemisensa toki ajoittuvat pitkälle aikavälille.

SUKUPUOLTEN TASA-ARVO EI TOTEUDU

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta selvitti vuoden 2005 asiantuntijakuulemisia valiokunnissa. Vuoden aikana kuulemisia oli 6 187 kappaletta, ja vain joka kolmas valiokunnissa kuultu oli tuolloin nainen. Naispuolisia asiantuntijoita kuultiin eniten julkisen sektorin asiantuntijakuulemisissa, joissa naisten osuus oli 38 prosenttia. Vähiten heitä kuultiin tieteen ja tutkimuksen lohkolla, joissa heidän osuutensa oli 17 prosenttia. (Holli ja Saari 2009.)

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos selvitti asiaa uudelleen vuonna 2020. Silloin valiokuntien asiantuntijakuulemisten sukupuolijakauma oli tasoittunut, mutta tutkimusta edustavista asiantuntijoista yhä vain neljännes oli naisia (Siukola ym. 2020, 45–48).

Myös tässä artikkelissa käytetyssä pidemmän välin aineistossa naiset ovat tieteen

Tiedusteluvalvontavalio-
kunnan osalta ei ole mielekäästä vertailla lukuja, koska valiokunta on perustettu vuonna 2019. Se on lyhyen historiansa aikana kuullut vain kolmea tieteentekijää.

Eniten kuullut tieteenekijät eduskunnan valiokunnissa 1999–2022

Tieteenekijä	Tieteenekijän kuulemisten määrät valiokunnissa (kpl)	Kuulemisten osuus kaikista valiokuntien tutkijakuulemisista (%)
Olli Mäenpää	860	8
Tuomas Ojanen	583	6
Mikael Hildén	566	5
Veli-Pekka Viljanen	520	5
Kaarlo Tuori	505	5

edustajina selvästi vähemmän kuultuja kuin miehet. Kaikista valiokunnissa kuulluista tai lausuntoja kirjoittaneista tieteenekijöistä alle kolmannes on ollut naisia. Kuulemisikäynneistä naisten osuus on ollut vielä pienempi, vain noin yksi viidesosa.

Alhaista naisten osuutta kuulemisissa voitkin pitää yksin valiokuntien syynä, vaan se kuvastaa omalta osaltaan yliopistojen vioutunutta sukupuolijakaumaa. Esimerkiksi professoreista noin kolmasosa on nykyisellään naisia.

TIETEENEKIJÄT PETTERI ORPON HALLITUSNEUVOTTELUISSA

Viime kuukausina on käyty **Petteri Orpon** (kok.) johdolla hallitusneuvotteluja, jotka

ovat loppusuoralla. Valtioneuvosto on julkaissut päivittäin verkkosivuillaan tiedot hallitusneuvottelujen asiantuntijakuulemisista listaten päivämäärän, asiantuntijan nimen, nimikkeen, organisaation ja reformipöydän tai -jaoston, jossa asiantuntijaa on kuultu. Reformipöydissä on käsitelty eri ministeriöiden hallinnonaloihin liittyviä kysymyksiä.

Tunnistimme tieteenekijät hallitusneuvotteluista 29.5.2023 klo 11.13 julkaistusta aineistosta samalla menettelyllä kuin pitkän aikavälin aineistossa. Yhteensä asiantuntijakuulemisia oli tuohon mennessä ollut 971, joista tieteenekijöiden kuulemisia oli 83, siis noin yhdeksän prosenttia. Eri nimisiä ihmisiä oli kuultu yhteensä 762, joista tutkijoiksi tunnistimme 74 henkilöä, siis noin kymmenen prosenttia kaikista kuulluista.

Professorit Olli Mäenpää, Tuomas Ojanen ja Veli-Pekka Viljanen saapuvat kuultaviksi perustuslakivaliokuntaan vuonna 2018. Valiokunnan puheenjohtaja Annika Lapintie (vas.) tervehtii saapujia.

Tieteenekijöiden osuus kaikista kuulemisista vaihteli suuresti eri reformipöydissä. Erityisen paljon tieteenekijöitä oli kuultu Toimiva ja kestävä hyvinvointiyhteiskunta-reformipöydässä jaostoineen, jossa oli kuultu yhteensä 20 tieteenekijää, mikä oli 12

prosenttia kaikista pöydän kuulemisista. Puhutaan energian Suomi -pöydässä oli kuultu 12 tieteenekijää (11 prosenttia), ja samaa määrää oltiin kuultu myös Kasvun kaava -pöydässä (9 prosenttia). Kestävä julkinen talous-pöydässä kuultujen tieteenekijöiden osuus

Tieteentekijöiden osuus kaikista kuulemisista vaihteli suuresti hallitusneuvotteluiden eri reformipöydissä.

kaikista pöydän kuulemisista oli suurin eli 18 prosenttia, mutta kuultujen tieteentekijöiden kokonaismäärä oli silti vain kuusi henkilöä.

Tieteentekijöitä oli kuultu toukokuun loppuun mennessä suhteellisen vähän Kansainvälinen ja aktiivinen Nato-Suomi -pöydässä ja Hyvinvointi syntyy työstä -pöydässä (5 prosenttia kummassakin). Tieteentekijöitä ei oltu lainkaan kuultu jaostossa, joka käsitteli maa- ja metsätaloutta. Myöskään puolueiden puheenjohtajien pöydässä ei oltu kuultu erikseen tieteentekijöiden tietoa.

Kenties hallitusneuvottelujen asiantuntijakuulemisten jakautumiset ennakoivat myös kuulemisia seuraavien vuosien lainsäädäntötyössä valiokunnissa. Se jää nähtäväksi.

ENTÄ TULEVAISUUDESSA?

Tarkastelumme tulokset ovat linjassa vuoden 2022 Tiedebarometrin kanssa. Sen mukaan luottamus tiedettä kohtaan on ”säilynyt ja osittain myös vahvistunut”. Myös luottamus yliopistoihin ja korkeakouluihin sekä oikeuslaitokseen on barometrin mukaan noussut tasaisesti 2000-luvun aikana.

Jos luottamus tieteeseen säilyy, tieteellinen asiantuntemus tulee jatkossakin olemaan myös poliittisen päätöksenteon korvaamaton voimavara. Tieteellisen asiantuntemuksen kuuleminen toimii sekä hallinnon välineenä että poliittista valtaa legitimoivana työkaluna. Tästä syystä onkin entistä tärkeämpää kiinnittää huomiota myös menetelmiin, joilla tieteellistä tietoa voidaan tuoda – tai taroituksellisesti jättää tuomatta – poliittiseen päätöksentekoon.

Tieteentekijöiden lausuntojen määrät ja kuulemiset ovat kokonaisuudessaan kasvaneet hitaasti mutta jatkuvasti kuluneen neljännesvuosisadan aikana. Huolestuttavaa on kuitenkin se, että monissa valiokunnissa tieteentekijöiden ääni on jäänyt edelleen marginaaliin.

Sanna Marinin hallituskaudella tieteentekijöiden suhteellinen osuus kuulemisissa kasvoi verrattuna kahteen edelliseen vuosikymmeneen, mutta kasvunvaraa on edelleen paljon. Nähtäväksi jää, jatkuuko tämä trendi tulevien hallituskausien aikana.

Lupaavana jatkona voi kuitenkin pitää käynnissä olevien hallitusneuvottelujen asian-

tuntijakuulemisia, joissa tieteentekijöiden suhteellinen osuus on samalla tasolla – noin kymmenessä prosentissa – kuin edeltävän hallituksen aikana valiokuntakuulemisissa.

—
Janne-Tuomas Seppänen on tutkimusmetriikan asiantuntija Jyväskylän yliopiston Avoimen tiedon keskuksessa.

Ossi Nokelainen on tutkimusmetriikan asiantuntija Jyväskylän yliopiston Avoimen tiedon keskuksessa.

Stefan Nygård työskentelee yliopistotutkijana Helsingin yliopistossa ja Suomalaisessa Tiedeakatemiassa Suomen tieteen historia-hankkeen tiedekoordinaattorina.

Jari Ojala on Jyväskylän yliopiston humanistis-yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan dekaani ja yksi Suomen tieteen historia-hankkeen vastuullisista johtajista. Hänet on valittu Jyväskylän yliopiston rehtoriksi 14.8. alkaen.

KIRJALLISUUS

- Blom, A. 2018. Taloudelliset eturyhmät politiikan sisäpiirissä. Tutkimus liike-elämän poliittisesta vaikuttamisesta kolmikantaisessa Suomessa 1968–2011. Turku: Turun yliopisto.
- Caudill, D. S. 2022. Expertise in Crisis. The Ideological Contours of Public Scientific Controversies. Bristol: Bristol University Press.
- Eyal, G. 2019. The Crisis of Expertise. New Jersey: Wiley.
- Forsten, T. 2005. Valiokuntapalapeli eduskunnassa. Valiokuntajäsenyydet 1945–2002. Turku: Turun yliopisto, sarja C 223.
- Harjanne, A. 2023. Jyväskylän yliopiston Open Science Centre. Dataa eduskunnan tutkijakuulemisista. Yksityinen sähköpostiviesti 6.4.2023. Viestin saaja: Janne-Tuomas Seppänen.
- Helander, V., Pekonen, K., Vainio, J. ja Kunttu, T. 2007. Valiokunnat lähikuvassa. Suomen eduskunta 100 vuotta. Helsinki: Edita.
- Helander, V. ja Pekonen, K. 2007. Eduskunnan vahvistuva valiokuntalaitos. Teoksessa Valiokunnat lähikuvassa, Suomen eduskunta 100 vuotta, 7. Toim. V. Helander ym. Helsinki: Edita.
- Holli, A. M. ja Saari, M. 2009. Sukupuoli eduskunnan asiantuntijakuulemisissa. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, sosiaali ja terveysministeriö.
- Isaksson, G-E. 2016. Parliamentary Authority: Expansion and Adaptation. Teoksessa The Changing Balance of Political Power in Finland. Toim. L. Karvonen, H. Paloheimo ja T. Raunio. Tukholma: Santerus Academic Press, 31–55.
- Keinänen, A. 2011. Keitä kuullaan eduskunnan valiokunnissa – tosiasiallisesti? Teoksessa Lainvalmistelu, tutkimus, yhteiskunta, Jyrki Talan juhla-kirja. Toim. A. Pakarinen, A. Hyvärinen ja K. Ervasti. Turku: Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.
- Liukkonen, N. 2013. Asiantuntijat eduskunnassa. Asiantuntijakuulemiset kolmessa eduskunnan valiokunnassa. Tampere: Tampereen yliopisto, pro gradu.
- Nichols, T. 2017. The Death of Expertise. The Campaign Against Established Knowledge and Why it Matters. Oxford: Oxford University Press.
- Pielou, E. C. 1966. The measurement of diversity in different types of biological collections. Journal of Theoretical Biology 13, 131–144. [https://doi.org/10.1016/0022-5193\(66\)90013-0](https://doi.org/10.1016/0022-5193(66)90013-0)
- Rinne, J. 2010. Edustuksellisuus ja deliberaatio eduskunnan valiokuntatyöskentelyssä. Poliitikka 52 (3), 195–205.
- Siukola, R., Kuusipalo, J. ja Haapea, K. 2020. Sukupuolella väliä eduskunnassa? Sukupuolten tasa-arvo eduskuntaryhmien ja valiokuntien toiminnassa, Raportti 5/2020. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Wiberg, M. 2003. Perustuslakivaliokunta asiantuntijareenana. Lakimies 6, 967–991.